

Karl Jaspers'de İmanın Felsefi Temelleri

Tuncay AKGÜN*

Öz:

Karl Jaspers teist varoluşçu bir filozoftur. Tanrı'ya inanmayı kişinin varoluşunu gerçekleştirebilmesinin şartlarından biri olarak görür. Ona göre, kilisenin Tanrı'sı, aşkın varlık olmaktan çıkıp evrende gelişigüzel bir nesne haline gelmiştir. Jaspers'e göre hiçbir insan Tanrı'nın oğlu olamaz. Bu, Tanrı'nın aşkın olmasıyla bağdaşmaz. İsa Tanrı'nın oğlu değil, son Yahudi peygamberidir.

Jaspers'e göre, Tanrı dogmalarla ve kültle ifade edilen ve kilisede ortaya çıkan vahyedilmiş dinlerin Tanrı'sı değildir. Çünkü vahiy fikrinde hürriyeti sınırlayan bir otorite - ki hürriyet varoluş için olmazsa olmaz bir konumdur - vardır. Fakat burada altı çizilmesi gereken husus, Jaspers'in karşı çıktığı vahyin kilisenin insanları inanmaya çağırdığı vahiy olmasıdır. Çünkü ona göre, kilise vahyi değiştirmiş, bozmuş ve kendi otoritesini sağlamlaştırmak için bir araç olarak kullanmıştır. Böyle bir vahiye iman etmek, Jaspers için düşünilmez.

Jaspers için iman, hem felsefi hem de dinî imanı kapsayan genel bir kavramdır. Felsefi iman filozofun sahip olacağı yegâne imandır. Jaspers'e göre iman, inananın bizzat varlığıdır. Eğer iman, kilisenin yaptığı gibi tanımlanabilseydi, iman olmaktan çıkar, bilgi olurdu. Ona göre akıl ve felsefi iman birbiriyle ters düşmez. Akılla çelişen, imanun Katolik pozisyonudur. İman bilgi gibi ele alınamaz. İman konusunda bilgi, imanun aracı olarak hizmet ettiği sürece geçerlidir. Felsefi iman menfi özelliklidir; itikat haline gelemeyen, dogmatlaştırılmaz. Felsefi iman, dünyadaki nesnel bir faniye tutunamaz. O, varoluş olarak huzura kavuşamaz.

Jaspers'e göre şifreler (ciphers) - ki şifre kavramı Jaspers felsefesinin önemli bir kavramıdır - imanun anahtarları gibidir. Eğer inanılacak şeyler, tamamen açık ve net bir şekilde ortada olsaydı, bu artık iman olmaktan çıkardı. Şifreler aşkınlığın dilidir. Şifreler özeldir. İnsan, tasarım tarzına, düşüncesine şekline, kavrama gücüne göre bu şifrelere anlam verir.

Anahtar Kelimeler: Karl Jaspers, Tanrı, Vahiy, İman, Felsefi İman, Kilise, Katolik, Şifreler, Varoluş.

* Dr., Din Felsefesi, Milli Eğitim Bakanlığı.

Abstract

Philosophical Principles of Faith in Karl Jaspers

Karl Jaspers is a theist existentialist philosopher. He sees that one of the conditions to realize the existence of a person is the belief in God. Jaspers performs negative theology in speaking on God. According to him, the God of the church become an ordinary person in the universe leaving his superior being. For Jaspers, no human can be son of God. This can never suit the superior being of the God. Jesus is not the son of God but the last Jewish Prophet.

Jasper's God is not the God of divinely inspired religions, which exist in the church and characterized with dogmas and cults (worship). Because, in the thought of revelation, there is a authority limiting the freedom (where as Freedom is an unconditional position for existence.) But the matter, which should be emphasized here, is that the revelation opposed by Jaspers is the revelation of church. Because, according to him, church had changed, the revelation and used it as a media in order to strengthen its authority. It is impossible for Jaspers to believe in an revelation like this.

Faith, for Jaspers, is a general concept including both philosophical and religious faith. Philosophical faith is the only faith, which can be owned by a philosopher. According to Jaspers, faith is the sole existence of the believer. If faith could be defined as defined by the church, it made of an information rather than faith. Wisdom and philosophical faith are not opposing to each other. The faith that goes against wisdom is the Catholic position of it. Faith can not be handled like an information. Information is valid only when it serves as a way to faith. Philosophical faith has a negative character, and can not become a belief or dogma. Philosophical faith can not endure to an objective mortal being in the world. It can not thus reach to peace as an existential state.

According to Jaspers, ciphers (where cipher concept is an important concept of the Jaspers's philosophy) are like the keys of the faith. If things to believe were fully clear and distinct this never be a faith. Ciphers are the language of the Transcendent. Ciphers are subjective; men creates these ciphers according to the design made thinking style the power of understanding.

Key Words: Karl Jaspers, God, revelation, faith, philosophical faith, church, Catholic, ciphers, existence.

***

Giriş

Karl Jaspers¹, 20. yy'n en önemli varoluşçu filozoflarından biridir. Onun düşünceleri ilk önce memleketi Almanya'da daha sonra tüm Avrupa'da ve Amerika'da etkili olmuştur. O, Kierkegaard'dan sonra teist existansiyalizmi bir disiplin altına sokmaya çalışmış, kendisiyle aynı dönemde yaşayan, ateist existansiyalizmin öncüsü olan J.P. Sartre ve onun yolunu takip edenlere, Tanrı'yı ve ona imanı reddetmeden de varoluşçu felsefenin yapılabileceğini göstermeye çalışmıştır.

¹ D. 23 Şubat 1883, Oldenburg - Almanya, Ö. 26 Şubat 1969, Basel - İsviçre.

20. yy'ın önemli bir felsefi akımı olan varoluşçuluk, Jaspers'i daha da önemli kılmaktadır. Varoluşçuluk, sonuçta insanı ve onun iç sıkılmasını ele almakta ve felsefesini buradan hareketle başlatmaktadır. İşte Jaspers, modern dünyada insanın bu iç sıkılmasına çözümü, Sartre ya da Heidegger gibi Tanrı'dan ve dolayısıyla ona imandan kaçarak değil, "Aşkınlık" dediği Tanrı'ya koşarak çözmeye çalışmaktadır.

Egzistansiyalist felsefeye göre insan ahlakî bir varlıktır. Ahlakî bütünlüğe ulaşan insan, sıhhatli bir benliğe sahiptir. Bir başka ifadeyle, kendi kendisiyle uyum halindedir. Bundan yaklaşık 25 asır önce Eflatun tarafından belirtilen "insanın kendi kendisi ile dostluk kurması" fikri ile 20. yüzyılın egzistansiyalist filozofu Marcel'in "kendinden ayrılmayan ben" görüşü arasında ruh itibarıyla hiçbir fark yoktur. Bu ruh, bütün felsefi düşüncenin temelinde bulunan ahlakî insana işaret etmektedir. Çeşitli kanaat ayrılıkları içinde felsefenin hiç değişmeyen görevi, bu insanı bulmak ve ona evrendeki itibarlı yerini vermeye çalışmak olmuştur.²

Aşkın varlığa (Tanrı'nın varlığına) inanma konusunda egzistansiyalistler arasında kesin bir ayrılık görülmektedir. Sören Kierkegaard (1813-1855), Karl Jaspers (1883-1969), Gabriel Marcel (1889-1973) ve Miguel de Unomuno (1864-1936) gibi egzistansiyalistler dindar egzistansiyalizmi savunan varoluşçulardır. Buna göre, insanın kendini tanıması ve hürriyetini en iyi şekilde yaşaması, Tanrı'nın varlığına iman etmesi ile mümkündür. İman, insanın bir taraftan aşkın varlığın hayatına iştirak etmesi, öte taraftan da aşkın varlığın sonsuzluğu ve ölümsüzlüğü önünde kendi sınırlılığı ve geçiciliğini duymasıdır.³

Makalemizin amacı, Jaspers'in iman anlayışını genel hatları ile ortaya koymaktır. Bir kişinin sahip olduğu Tanrı inancı, o kişinin vahiy ve iman anlayışını doğrudan etkiler. Bu yüzden ilk önce Jaspers'in Tanrı anlayışını anlamaya çalıştık. Jaspers'in vahiy anlayışına da kısaca değinme ihtiyacı duyduk. Bir kişinin vahiy hakkındaki düşünceleri, bize genel olarak o kişinin inandığı din ve bu dinin diğer kavramları hakkındaki görüşleri için büyük ipuçları verir. Son olarak da makalemizin esas konusunu teşkil eden Jaspers'in iman anlayışını ele almaya çalıştık.

² Frank Magill, *Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klasiği*, çev: Vahap Mutal, İstanbul: Dergah Yay., 1992, s. 10.

³ Magill, a.g.e., ss. 22-23.

1. Jaspers'in Felsefesi, Din ve Tanrı Anlayışı

1.1. Jaspers'in Felsefesine Genel Bir Bakış

Çağdaş felsefenin en önde gelen filozoflarından birisi olan Jaspers, egzistansiyalist felsefeye dâhil edilir. Onun temel felsefî ilgisi fertlerdedir ve felsefe insanın biricik ferdî varlığını açıklamayı temel görev olarak kabul etmelidir. Jaspers'in felsefesinin ana fikri "kuşatan" (Transendent) kelimesi temelinde yükselir. Sınırlı varlıkların üstünde onları saran "aşkın realite" olarak düşünülen "kuşatan", mahiyeti itibariyle dinî bir kavramdır.⁴ İleride de değineceğimiz gibi Jaspers'in "kuşatan" kelimesinden kastettiği "Tanrı" yani "Aşkın Varlık" tır.

"Hürriyet" onun felsefî sistemi içinde olmazsa olmaz kavramlardan biridir. Hürriyeti olmayan insan, varoluşunu gerçekleştiremez. Ona göre böyle bir insan tıpkı masa, ağaç gibi bir varlıktır. Bu yüzden kişi hürriyeti sayesinde varoluşunu gerçekleştirebilmek için "kuşatan" ile ilişki kurmak zorundadır. "Kuşatan" eğer doğru anlaşılırsa ya da anlamlandırılırsa kişinin hürriyetini kısıtlamaz, tam tersi ona özgürlüğünü geri verir.

Aslında Jaspers'in varlık felsefesinin temelini oluşturan egzistansiyalizm, rasyonalizme, daha açık bir ifadeyle Hegel'de görüldüğü şekliyle mutlak rasyonalizme bir muhalefettir. Çünkü Hegel'e göre her şey, onun meşhur tez, antitez ve sentez şeklindeki üç zamanlı diyalektiği ile en iyi şekilde düşünülmüş ve açıklanmış oluyordu.⁵ Jaspers düşüncesinin ana eksenini, kaynağını Kant'tan alan akıl kavramı ile Kierkegaard'a dayanan "existenz" (varlık/varoluş) kavramının bir bileşimi olarak ele alınabilir. Modern bilimin su yataklarında şekil bulan ve felsefî imanın açık sularına dökülen bir nehir gibi de düşünebileceğimiz bu bileşim, farklı varlık (being) tasavvurları tarafından beslenir.⁶ Jaspers'in varoluş felsefesinin çıkış noktası bir öğretidir; hatta tam tersi salt öğretilerle bir yetmezliktir. Ona göre gerçek anlamıyla felsefe, bir insanın bireysel varlığından fıkkırarak öbür bireylere seslenmeli, varoluşlarını gerçekleştirmeleri için onlara yardımcı olmalıdır.⁷

Jaspers'in varoluşçu felsefesine göre insan, evrende tedirgin bir varlıktır; kaygı içindedir, çözemediği sorunlarla karşı karşıyadır. Bu nedenle

⁴ Magill, a.g.e., s. 67.

⁵ Roger Vermeaux, *Egzistansiyalizm Üzerine Derstler*, çev: Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 1994, s. 2.

⁶ H. Leonard Ehrlich, *Karl Jaspers: Philosophy as Faith*, Amherst: University of Massachusetts Press, 1975, s. 117.

⁷ Walter Kaufmann, *Dostoyevski'den Sartre'a Varoluşçuluk*, çev: Akşit Göktürk, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 24.

yeryüzü ayaklarının altında kaymaktadır. Geleceğe güveni yoktur. Bu güvensizlik onu varlığının kaynağını aramaya, evrendeki yerini bulmaya itmiştir. Varoluşçuluğun insanı anlaşılması, açıklanması gereken bir varlık olarak ele almasının başlıca nedeni de budur.⁸

Jaspers, varlığın üç tipine işaret eder. "Dünya", "Ben", "Tanrı" ve bunlarla ilişkili olarak düşüncenin üç mümkün modu: "İlim", "Felsefe" ve "Teoloji". Bu varlık tiplerinden her biri, düşüncenin özel bir tipine uygun düşer. Bu durumda biz, birinden diğerine geçiş kopuk olsa bile, bu geçişin bir "sıçramayı" zorunlu kıldığı üç alana sahibiz. Bunlar: "Dünyanın incelenmesi", "existence'in (varlığın) aydınlatılması" ve "aşkınlığa götüren metafiziktir."⁹

- a) Görülen, duyulan somut varlık: "Dasein".
- b) Fiziksel varlığın ötesinde "ben" iyle var olan soyut varlık, insan: "Existence".
- c) Varlığı kendisinden olan soyut ve aşkın varlık, Tanrı: "Transendent".¹⁰

Jaspers'in asıl üzerinde durduğu varlık boyutu, fiziksel yönü "Dasein"e dahil olan ve ancak "ben"iyle dikkate alınması gereken hatta "ben"iyle var olan insan (Existence) dır. Çünkü bir yandan, Dasein, existence ile kavranılıp, algılanıp bir anlam kazanacak; diğer yandan da Transendent'in (Aşkın varlık) varlığı existence tarafından algılanmakla anlam kazanacaktır.¹¹ Jaspers'e göre bu dünya, başka bir dünyanın müsveddésidir; evrensel bir okumaya elverişli olmayan şifresi yalnızca 'varoluşla' çözümlenebilen bir dünyadır. "Şifre, Aşkınlıkla var olan arastındaki aracıdır."¹² Yani Jaspers'e göre insan da dâhil olmak üzere bütün tabiat varlıklarının basit birer şey gibi gözümüze görüldüğü günlük akıl seviyesinden çıkarak, Varlık'ın (Existence) hükümlerlik alanına adım atarsak, birdenbire kendimizi değişik bir dünyada, Tanrı'nın huzurunda buluruz. Bu kuşatıcı varlık, daima bizimle konuşur; ama doğrudan değil de tabiat varlıkları aracılığıyla konuşur. Yani bunlar birtakım semboller ve işaretler (şifreler) dir ki, onlar vasıtasıyla kuşatan (Tanrı) bizimle konuşur.

⁸ Karl Jaspers, *Felsefe Nedir?*, çev: İsmet Zeki Eyüboğlu, İstanbul: Say Yay., 1997, s. 13.

⁹ Verneaux, a.g.e., s. 46.

¹⁰ Verneaux, a.g.e., s. 47.

¹¹ Walter Kaufmann, *Existentialism from Dostoevsky to Sartre*, New York: Meridian Books Inc, thirteenth printing, 1960, s. 152.

¹² Emmanuel Mounier, *Varoluş Felsefelerine Giriş*, çev: Serdar Rıfat Kırkoğlu, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1986, s. 206.

Bu durumda varlık, birtakım şifrelerden başka bir şey değildir.¹³ Şifreler, varoluşun aşkın gerçekliğe ilişkin nesnesiz olarak deneyimlediği şeylerin nesnelleştirilmiş ifade biçimleridir.¹⁴ Yani dünya ve evren, büyük bir şifreler bütünüdür. Jaspers Tanrı'yı değil, inananların taleplerini yargılar. Ona göre vahye iman olarak görünen şeyin Tanrı kelamı olması, sadece azınlık için geçerlidir. Jaspers için bu, şifreler dünyasıdır; ilahi gerçekler dünyası değil. Aşkınlığın şüpheli dilidir; Tanrı'nın gerçek bir eylemi değil. Olası anlamları yorumlama girişimidir; itaat talebi değil.¹⁵

Jaspers'e göre, şifre dili, gördüğümüz ve işittiğimiz dilden farklı bir gerçekliğe sahip değildir. Ancak, gerçek konuşmacısı yoktur; şifre ve anlam arasında gerçek bir ilişki bile yoktur. Şifreler dildir, ancak kimsenin konuşmadığı bir dil. Bir şifrenin ne olduğunun esası bir başka şifre tarafından belirtilir. Eğer şifreyi tanımlamaya çalışırsak, ona: "Aşkın bir anlam olarak başka bir şeyin anlamı olmayandır." diyebiliriz. Şifreleri bir dil olarak adlandırmak, şifrelerin ne olduğunun şifresidir. Ne zaman işitilse ve özüksense, varlık onun işitse ve kendine gelse gerçekliğe yönelir.¹⁶ Şifreler, aynı zamanda, aşkınlığın dilidir. Şifreler öznelidir. İnsan; tasarım tarzına, düşünüş şekline, kavrama gücüne göre bu şifreleri yaratır. Şifreler, özne-obje bölünmesinin içinde aynı zamanda hem nesnel hem de öznelidir.¹⁷

1. 2. Din Anlayışı

Jaspers, dinin ve dini hayatın kendisinin tüm insanlar için ne kadar önemli olduğunun farkındadır. Fakat hayatındaki sıkıntılara, acılarına dini anlamda bir cevap alamadığından da şikâyetçidir. Kendisi ilahiyatçılarla yaptığı sohbetler esnasında, onların en önemli yerlerde suskun kaldıklarını ya da konuştukları zaman anlaşılmayan sözler sarf ettiklerini, başka konulara geçtiklerini ve söylediklerini kanıtlamadıklarını belirtir.¹⁸

Jaspers, eski çağlardan beri filozofların dine karşı olan ithamlarını ortaya koyar ve bunları şöyle cevaplamaya çalışır:

¹³ Hayri Kırbasoğlu, *Ahır Zaman İlmihali*, Ankara: Otto Yayınevi, 2010, s. 111.

¹⁴ Nebil Reyhani, "Şifre Kavramı Işığında Karl Jaspers'de Felsefi İnanç", *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, sayı: 6, 2001, s. 1.

¹⁵ Karl Jaspers, *Philosophical Faith and Revelation*, translated by E. B. Ashton, Newyork: Harper & Row, Publishers, 1967, s. 323.

¹⁶ Jaspers, a.g.e., s. 116.

¹⁷ Karl Jaspers, *Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu*, çev: Sedat Umran, İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1995, s. 142.

¹⁸ Karl Jaspers, *Felsefi İnanç*, çev: Akın Kanat, İzmir: İLYA Yayınevi, 2001, ss. 72-73.

a. Çok sayıda dinin varoluşu, hiçbirinin doğru olmadığını kanıtlar, zira gerçek tektir.¹⁹

Jaspers'e göre bu suçlama uygun değildir. Dini inancın tarihsel görünümü, dini inancın kendisiyle karıştırılmamalıdır.²⁰

b. Dinler şu ana kadar her türlü kötülüğü tasdik etmiş, hunharlık yapmış ya da bunu onaylamışlar; şiddete ve yalana, insan kurbanlarına, haçlı seferlerine, din savaşlarına sebep olmuşlardır.²¹

Jaspers; böyle bir suçlamada bulunurken, ruhun derinlik kazanması, toplumsal hususların düzene sokulması, büyük çapta hayır işlerinin yapılması, sanat ve düşünselliğe anlam katılması gibi, dinlerin hayırlı etkilerinin de göz önünde tutulması gerektiğini söyler.²²

c. Din sahte korkuya yol açar. İllüzyonlar ruha işkence ederler. Cehennem azabı, Tanrı cezası, acımasız bir iradenin akıl almaz gerçeği ve benzeri hususlar, özellikle ölüm döşeğinde olmak üzere, paniğe yol açar. Dinden kurtuluş, huzur anlamına gelir. Çünkü aldatmacalardan kurtuluştur.

Jaspers, somut batıl inanışlar kastedildiği müddetçe bu suçlamanın doğru olduğunu söyler. Cehenneme karşı duyulan korku, sayısız insanın, kötüyü değil de iyiyi seçmesi için sebep teşkil ettiyse eğer; demek ki bu korku, sözde var olduğu düşünülen bir realiteye karşı duyulan bir korku değildir. Tam tersine bu korku, cehennem tasavvuru sayesinde, insanın kendi yapısını seçişiyle alakalı derin varlıksal dürtüleri anlamasını sağlayabilir.²³

d. Dinler her şeye nüfuz eden bir gerçek dışılık geliştirirler. İdrak edilmemiş olanı, düşüncesizliği saçma olanı en başa oturttukları, bunu da her türlü sorgulamadan korudukları için, kör itaat atmosferi oluştururlar. Dini inanç ve gerçek dışılık, birbirleriyle akrabadır sanki.

Jaspers'e göre, bu suçlamaya karşı söylenecek olan şey, yine dinin kendisi ile dinin uygulanışındaki hususların birbirine karıştırılmamasıdır.²⁴

---

¹⁹ Jaspers, a.g.e., s. 78.

²⁰ Jaspers, a.g.e., s. 78.

²¹ Jaspers, a.g.e., s. 78.

²² Jaspers, a.g.e., s. 79.

²³ Jaspers, a.g.e., s. 80.

²⁴ Jaspers, a.g.e., s. 80.

e. Dinler, aslında dünyevi ve insan yapısı olan şeyleri, kutsal oldukları iddiasıyla dünyadan soyutlarlar. Gizemlerin artırılması, dünyanın değerini azaltır.

Jaspers, bu suçlamanın her inatlı insan için geçerli olmadığını söyler. Tam tersine, din, bütün dünyayı, raylarına oturtma, dünyanın kendine has özelliklerinden gelen ışığın parıltısını her türlü gerçeğe yansıtma gücüne sahiptir. Fakat söz konusu suçlama, birçok dini uygulamayı doğru tarif eder. Gerçi bunlar, dinlerin kendileri tarafından dahi sapma oldukları için reddedilir.²⁵ Kısacası Jaspers'e göre din konusundaki bu yorumların hiçbiri, asıl mevzuyu hedef almazlar. Bu suçlamalar, dinlere değil, dinlerdeki saptamalara yöneliktir. Ona göre burada felsefi imandan dolayı ortaya çıkan iki ilke ile karşılaşırız. Bir tanesi menfi ve bir tanesi de müspet olan bu ilkelerin gerekçelerini Jaspers şöyle tespit eder:

1. İncil dininde (Hristiyanlıkta) var olan ve bütün dallarında gün ışığına çıkan, ama aslında kaçınılmaz ve vazgeçilmez olmayan bir şey vardır: "yegânelik iddiası". Bu iddia, sebebi ve sonuçları itibarıyla insanların, baş belası olmuştur. Bu ölümcül iddianın karşısında yer almak suretiyle, gerçek için ve ruhumuz için mücadele etmeliyiz.

2. İncil dinini esas alarak felsefe yapıyoruz ve böylelikle, vazgeçilmez gerçekleri tespit edebiliyoruz.²⁶

Her iki ilke de Jaspers'e göre önemlidir. Bu ilkeler, bugünkü Batı dünyasının kaderini belirleyecek olan soruyu ortaya çıkarır: İncil dininin sonu ne olacak? Jaspers, İncil'de akılcılık bağlamında kaçınılmaz olan çelişkilerle karşılaştığımızı iddia eder.

Jaspers'e göre din yani Hristiyanlık, Aşkınlığın cisimleşmesi fikrine sahip olduğu için, genel bilinç ve varlığın kuşatılması arasında olması gereken gerilimi sürdürmeye muktedir değildir. Bu hayati gerilimler olmadan iki indirgeme var olur. Ya otantik benlik, teolojik dilin pür bilimsel düşünceye benzer bir özellik varsayması sonucu ile genel bilincin içinde çöker ya da genel bilinç, teolojik düşüncenin basitçe keyfi hale gelmesi sonucu ile varoluşsal farkındalık alanına indirgenir. Jaspers, her iki durumda da Aşkınlığın görünümü için uygun gerilimin yok olduğunu ve ilahi olanın kendisini uygun biçimde açığa vurmadığını söyler. Teolojik spekülasyon, kendisini hem genel bilincin için nesnellikinden hem de varlığın aşkın öznelliğinden farklı kılmakta başarısızlığa uğrar. Sadece

²⁵ Jaspers, a.g.e., s. 81.

²⁶ Jaspers, a.g.e., s. 81.

şifre içinde düşünce, kendisinin ötesine işaret etmeye izin veren ve Aşkın-
lığın kuşatılmasını açığa çıkaran uygun gerilimleri sürdürür.²⁷

Teologların küçümseyerek, sadece Kitab-ı Mukaddes okumanın tek başına birini Hristiyan yapmayacağını söylemelerine Jaspers'in cevabı serttir: "Hiç kimse kimin Hristiyan olduğunu kimin olmadığını bilemez. Kitab-ı Mukaddes'in kastettiği manada hepimiz Hristiyanız. Kim Hristiyan olduğunu iddia ediyorsa, bu düşünceye hürmet edilmelidir. Önemli olan nokta, kişinin Kitab-ı Mukaddes'i nasıl okuduğu ve onun kendisinde ne uyandırdığıdır."²⁸

Jaspers'in din anlayışı, insanın ilahi vahyin yardımı olmaksızın kendi akıl yürütmesi yoluyla ulaşabildiği Tanrı ve Tanrı ile ilişkisi içinde yaratılmış dünya hakkındaki her türlü bilgiyi içine alır. Bu sebeple aslında onun din anlayışının esası, Tanrı'nın varlığı lehinde geliştirilmiş geleneksel felsefi delillerden ibarettir. Jaspers kendi varoluş felsefesi ekseninde Tanrı'yı, Kitab-ı Mukaddes'i, imanı, vahyi, kısaca dini değerlendirir.

1.3. Tanrı Anlayışı

Jaspers'in Tanrı anlayışını belirlemek bize, onun vahiy ve iman anlayışını anlamada yardımcı olacaktır. Teist varoluşçu olan Jaspers'in²⁹ Tanrı anlayışını açıklarken ilk önce onun Tanrı'nın varlığı hakkında ne düşündüğünü; eğer varsa bu Tanrı'nın nasıl bir varlık olduğunu, sonra Tanrı'nın insan ve âlemle ne tür bir ilişkisinin bulunduğunu ortaya koymaya çalışacağız.

Jaspers'e göre Batıya özgü Tanrı düşüncesinin iki tarihsel kökü vardır: Kutsal Kitap ve Grek felsefesi.³⁰ Örneğin Ksenophanes, (M. Ö. 570-475) bildiriyordu ki: "Evrende egemen olan tek Tanrı vardır, bu Tanrı ne görünüşte ne de düşüncede ölümlülere benzer." Platon (M. Ö. 427-347) "İyi" adını verdiği Tanrı'yı her bilginin kaynağı olarak düşündü. Grek bilgelere şunu anlamışlardı: "Töreyle göre birçok Tanrı vardır; ama doğası gereği Tanrı gözle görülmez, kimseye benzemez, hiçbir örnekle bilinmez."³¹

²⁷ Bernard F. O'Connor, *A Dialogue between Philosophy and Religion: The Perspective of Karl Jaspers*, Newyork: University Press of America, 1988, s. 126.

²⁸ Jaspers, *Philosophical Faith and Revelation*, ss. 19-20.

²⁹ Joachim Ritter, *Varoluş Felsefesi Üzerine*, çev: Hüseyin Batuhan, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Konferansları, 1954, s. 12.

³⁰ Jaspers, *Felsefe Nedir?*, s. 66.

³¹ Jaspers, a.g.e., s. 67.

Teolojik yargıya göre, Tanrı'ya düşünce ile değil, iman etmekle varılır.³² Jaspers bu görüşe karşıdır. Çünkü Tanrı'nın varlığı kanıtlandığı oranda yokluğu da kanıtlanabilir. Kanıtlar ve onların çürütülmesi yalnız şunu gösterir: Kanıtlanmış Tanrı, Tanrı değil de evrende gelişigüzel bir nesne olur.³³

Jaspers, Tanrı'nın varlığı ile ilgili ontolojik delili ele alır: Her nesne başka bir nesne ile vardır. Bu sorular sonsuza kadar sorulamayacağına göre en sonunda "kuşatıcı varlığa" (Tanrı) dönülür ve onun özüne ilişkin sorular sorulur.³⁴ Fakat bu delillendirmeye karşı da yine tam zıt istikamette kanıtlar ortaya konularak Tanrı'nın var olmadığı savunulabilir. Jaspers'e göre Tanrı'yla ilgili kanıtlar, matematik ve deney bilimlerinin kanıtları gibi kesin sayılırsa bu bir hata olur. Çünkü Kant, bu kanıtları kendi geçerliği içinde çürütmüştür. Tanrı'yla ilgili kanıtların çürütülmesi Tanrı'nın yokluğu anlamına da gelebileceği için dikkatli olunmalıdır.³⁵

Jaspers'e göre, gerçekten kendi özgürlüğünün bilincine varan insan, kesinlikle Tanrı'ya ulaşır. Özgürlükle Tanrı birbirinden ayrılmaz.³⁶ Ona göre, existence'ın kendinden sonra varlığını kavraması gereken diğer varlık "Transcendent" (Aşkın varlık) tür. Existence-Transcendent ilişkisinde Jaspers, "ben" in kendini aşır Transcendent'a ulaşması, Onu kavraması gerektiğini ifade etmektedir. Bunun şartı da yine, insanın kendi kendinin farkına varmasındaki şart olan özgürlüktür. İnsan, özgürlüğüyle vardır ve doğrudan herhangi bir doğa kanunun emrinde değildir; aynı zamanda Transcendent'a ulaşmaya kabiliyetlidir.³⁷ Eskiden beri Tanrı; evrenin varlık biçimleri içinde, insana benzetilerek, kişi biçiminde düşünülmüştür. Dahası, böyle olan her Tanrı tasarısı bir örtü gibidir. Jaspers negatif teoloji yaparak şöyle der: "Çünkü her görüş, görünüş içinde, bir örnek gizler, oysa Tanrı'ya en çok yaklaşan durum, örneksizlik içinde bulunmadır."³⁸

Kutsal Kitabın – Kitab-ı Mukaddes'in - Tanrı anlayışına göre: "Başka bir Tanrı olmamalı. Ancak bir Tanrı vardır.", "Örnek ve benzetme yoktur." Böylece tek ve biricik Tanrı'ya inanan insanın yaşamı, birçok Tanrı'ya inananlarınkı karşısında yeni ve köklü bir tabana yerleştirilmiştir. Jaspers'e göre binlerce yıl öncesinde olduğu gibi, bugün de insanın en

³² Jaspers, a.g.e., s. 71.

³³ Jaspers, a.g.e., s. 69.

³⁴ Jaspers, a.g.e., s. 70.

³⁵ Jaspers, a.g.e., s. 68.

³⁶ Jaspers, a.g.e., s. 71.

³⁷ Karl Jaspers, *Felsefeye Giriş*, çev. Mehmet Akalın, İstanbul: Dergah yayınları, 1981, s. 113.

³⁸ Jaspers, *Felsefe Nedir?*, s. 74.

önemli meselesi, yaşamının temelinde 'Bir' olan Tanrı'yı bulup bulamaya-
cağı meselesidir.³⁹

Jaspers, hangi Tanrı olursa olsun, o kişinin anladığı Tanrı'yla insan-
lığını biçimlendirdiğini söyler. Başka bir şekilde ortaya koyarsak; kendi
varlığını aydınlatmak ve rehberlik etmek için insan, Tanrı fikrinin şifresini
yaratır.⁴⁰ Jaspers'in Tanrı'sı Aşkınlıktır. Aşkınlık mistiklerin Tanrı'sı de-
ğildir. Bu varlık hiçbir şüpheye yer bırakmayan kendine özgü bir sezgide,
iman yoluyla doğrudan fark edilen bir çeşit "mutlak sen"dir. Zira eğer
doğrudan tecrübenin objesi Tanrı yapılırsa, ister istemez ampirik planda o
küçültülür, ondan bir obje yapılır ve aşkın olması inkar edilir.⁴¹

Jaspers, kilisenin veya herhangi bir dinin ortaya koyduğu Tanrı an-
layışını kabul etmez. Daha önce de belirttiğimiz gibi ona göre her belir-
lenmiş, sistemleştirilmiş, biçimlendirilerek ortaya konulmuş Tanrı anlayı-
şı, insana dayatılan bir anlayış demektir. Bu da insanın özgürlüğünün
elinden alınmasıdır. Özgürlük olmadan existence olmaz. Existence olma-
dan da Transcendent'e (Aşkın varlık-Tanrı) ulaşamaz. Bu anlayış ile
Jaspers ne klasik bir teist ne de Panteisttir. O hem dinin Tanrı'sını hem de
ateizmi reddetmektedir. Bu durumda Jaspers'in Tanrı'nın sıfatlarından
bahsetmesi de mümkün değildir. Herkesin özgürlüğü ile ulaştığı Tanrı
farklı olduğu için bu Tanrı'nın sıfatları da farklı olacaktır.

Hristiyanlık açısından Tanrı anlayışı ile ilgili olduğu için Jaspers'in,
İsa hakkındaki düşüncelerine de kısaca değinmek gerekmektedir. Ona
göre Tanrı, birçok insan (peygamberler) aracılığıyla konuşmuştur. Kutsal
Kitap'ta birçok peygamber bunların sonuncusu olarak da İsa ortaya çık-
mıştır. Jaspers'e göre, hiçbir insan Tanrı'nın oğlu, dolayısıyla Tanrı ola-
maz. Tanrı hiçbir insanla açıkça konuşmaz, İsa ile de örtülü konuşmuş-
tur.⁴² İsa; Tanrı'nın kendi gerçekliği olmaktan ziyade, insanlığın olağanüstü,
aydınlık ve gerçek şifresidir.⁴³ "İsa insandır ve Mesih (Christ) olarak da
aynı zamanda ilâhtır." Hristiyanlığın bu doktrini, Jaspers'e göre,
Spinoza'nın (1632-1677) belirttiği "dört köşe yuvarlak" denilmesi gibi,
hem anlaşılır hem de saçmadır.⁴⁴ Jaspers'e göre gerçek İsa bir insandı.
Tarihsel olarak ise İbrani peygamberlerin sonuncusu, bir vaiz, Tanrı irade-
sinin sözcüsü, kıyamet ve yargı gününün habercisi, cezaya çağırandır. O

³⁹ Jaspers, a.g.e., s. 75.

⁴⁰ Jaspers, *Philosophical Faith and Revelation*, s. 148.

⁴¹ Verneaux, a.g.e., s. 55.

⁴² Jaspers, *Felsefe Nedir?* s. 261.

⁴³ Jaspers, *Philosophical Faith and Revelation*, s. 109.

⁴⁴ Jaspers, a.g.e., ss. 108-109.

ne kendisini tayin etmiş bir Mesih'tir ne de son yemeği kutsallaştırarak kendini ayinleştiren kilisenin kurucusudur.⁴⁵

Jaspers'in Aşknlık dediği Tanrı tanımlanamaz, bilinemez ve düşünülemezdir. Çünkü varlık çizgisinde Tanrı, hiçbir şeyle karşılaştırılmayan "başkası"dır.⁴⁶ Tanrı'yu ancak şifrelerin dilini anlayarak bulabiliriz. Bu yüzden Jaspers'e göre bir insan, Tanrı'yu bilme veya ona inanma konusunda bir kesinliğe sahip olamayacaktır. Çünkü Tanrı'ya inanmada bilgi diye bir güvence yoktur, sadece pratikte bir kesinlik vardır.⁴⁷

2. İmanın Felsefi Temelleri

2.1. İman – Akıl İlişkisi

İmanda aklın rolü konusunda genelde iki görüş olduğu söylenebilir: Birincisi; iman etmiş akıllı kişinin imanında aklın pek rolü olmadığını, olmasına gerek de olmadığını ve imanın salt bir kabul ve teslimiyet veya öznel bir tecrübe ve tercihe dayandığını iddia eden "imancı" (fideist) görüşüdür. İkincisi; akıllı kişinin imanında, aklın, akli düşüncenin ve rasyonel delillerin rolünün asıl olduğunu ve olması gerektiğini savunan "akılcı" (rasyonalist) görüşüdür. İmanda akılcılık; sadece akıllı varlıklar olmamızın gerektirdiği entelektüel bir gereklilik değil, aynı zamanda ahlakî varlıklar olmamızın gerektirdiği etik bir sorumluluktur.⁴⁸

Jaspers'e göre akıl; zaman tarafından sınırlandırılmış insanın, parçalı ve uyumsuz olarak idrak edilen varlık ve tarihsel çokluk karışışındaki hakikat bütünlüğüne meyilli bir iç refleksidir. Felsefî iman, otorite ile uzlaşmazlık içinde değildir; belirli noktalarda tarihsellikle bir sorunu olmadığı sürece onu, insanın hakikatin birliğini kavramasının bir şartı olarak onaylar. Hakiki otorite, farklılıkları ile kutupsal ilişki içerisinde olur. Kendisine karşı duyulan rahatsızlık ve direnişleri ortadan kaldırmaya çalışmaz; hakikatin bağımsız gerçekleştirilmeleri dolayısıyla, farklı benlik oluşumlarını besler ve destekler. Jaspers'in felsefî iman düşüncesi; hakiki otoriteyi, özellikle de büyük filozoflardan miras kalan otoriteyi, onaylama özgürlüğü ve aklın imanı şeklinde karşımıza çıkar.⁴⁹

Jaspers'e göre aklın karşısında duran şey, yoldan çıkmış akıldır. Yoldan çıkmış akıl da, hakikatin birliğinin ve bütünlüğünün zaman için-

⁴⁵ Jaspers, a.g.e., s. 21.

⁴⁶ Verneaux, a.g.e., s. 55.

⁴⁷ Jaspers, *Felsefe Nedir?* s. 76.

⁴⁸ Cafer Sadık Yaran, *Günümüzün Din Felsefesinde Tanrı İnancının Akıllığı*, Samsun: Etüt Yay., 2000, ss. 34-35.

⁴⁹ Ehrlich, a.g.e., s. 124.

de gerçekleştiğini ve insana bu haliyle malum olduğunu ileri süren akıldır. Jaspers'in "yoldan çıkmış akıl" ifadesiyle kastettiği, Katolikliği merkeze alan akıldır. Bu durumda, ona göre akla karşı olan şey otorite ya da onun ayrıcalıklı olma noktasındaki açık iddiaları değil; kendi hakikat vizyonunu herkes için geçerli kılmaya çalışan ve bu nedenle de ötekilerin değerini azaltmaya çalışan, kendisinininki de dâhil olmak üzere tüm insan kavrayışlarının tarihsel olduğunu inkâr eden kimi otorite pozisyonlarıdır. Bu, Katoliklik pozisyonudur.⁵⁰ Yani Jaspers, akli Katolik akıldan ayırır ve felsefi imanın muâdili sayar.

Jaspers, Hristiyanlık vahyi için başka bir iddianın daha delil olarak ileri sürüldüğünü söyler. Bu iddiaya göre iman; sadece Tanrı'nın inanma iradesini,⁵¹ lütuf ve ihsan ettiği kişilere nasip olur. Kişi Tanrı'yı arayamaz; o kendi başına, tabir doğruysa, Tanrı'ya dokunamaz. Sadece Tanrı kendi seçtiklerine dokunabilir.⁵² Bu iddiaların da diğer birçok Katolik görüş gibi, Jaspers için kabul edilemez olduğu açıktır.

2.2. İman – Bilgi İlişkisi

Jaspers için iman; herhangi bir bilmeden önce olan, temel olan şeydir. Bilmede edindiğimiz kesinlik hissi, imanda daha kuvvetlidir. Ancak iman asla kanıtlanamaz.⁵³ İman bilgiyle bütünlüğe ulaştırılamaz. Onun bilgi gibi ele alınması yanlıştır.⁵⁴ İman ve bilgi ayrımı, her biri, diğerine göre aydınlanmanın temel gerekliliği olarak görülmüştür. Jaspers'e göre bu ayrımın gerekli olduğu gerçeği, bunun insan düşüncesinde zorunlu bir aşama olduğu anlamına gelmemelidir.⁵⁵

Jaspers için iman, elbette bilgiyle ilişkilidir. Bilgi, imanın aracı olarak hizmet eder. Bu gerçek, ikisini birbirine karıştırmamamız içindir. İman anlamayı arar. "İman anlamayı arar" demek; iman delilin ya da argümanın desteğine ihtiyaç duyar demek değildir. Jaspers şöyle der: "İmanım olmasına rağmen ille de kanıtlayabileceğim bir şeye ihtiyaç duymam. Eğer nesnel kesinlik biçiminde imanımın içeriğini araştırıyordum, çoktan imanımı kaybetmiş olurum."⁵⁶ Fakat Jaspers için, iman ve bilgi arasındaki

⁵⁰ Ehrlich, a.g.e., s. 124.

⁵¹ Burada iradenin gücü iman objesi olarak insana sunulan ve kabul etmesi istenilen şeylerin makullüğü veya irrasyonelliğiyle bağlantılıdır. Eğer inanılacak şeyler akla yatkın olmayan şeylerse, orda onların kabulü için güçlü bir irade gerekmektedir ve bu yüzden Hristiyan inanç sisteminde iradeye özel bir değer ve önem atfedilmektedir. Hanifi Özcan, *Epistemolojik Açıdan İman*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., 1997, ss. 110-111.

⁵² Jaspers, a.g.e., s. 19.

⁵³ Jaspers, *Philosophical Faith and Revelation*, s. 18.

⁵⁴ Jaspers, *Felsefe Nedir?*, s. 169.

⁵⁵ Ehrlich, a.g.e., s. 12.

⁵⁶ Ehrlich, a.g.e., s. 15.

ilişki; birinin bittiği yerde diğersinin başladığı basit ayrımlardan biri değildir. Jaspers onların ilişkisini her iki biçimde de savunur; bilgi bir anlamda imana dayanırken, iman da belirli biçimlerde bilgiye dayanır.⁵⁷

Jaspers imanı, özne-nesne ayrımının - ikililiğinin hapisliğinden kurtararak kendisini özgür kılmaya çalışmıştır.⁵⁸ Bu iman temelinde sadece olumsuz olan, akıldışı bir şey olamaz. Akla ters düşenin karanlığına ve ilkesizliğin içine doğru yapılan bir atlayış da olamaz.⁵⁹ Felsefi imanın, yani düşünen insanın imanının en temel özelliği her zaman bilgiyle ittifak içinde olmasıdır. Bu imana sahip olan kişi, bilinebilir olan her şeyi bilmek ve anlamak ister.⁶⁰ Ona göre bilim, vahye iman konusunda hiçbir şey yapamaz; felsefe ise pek çok şey yapabilir. Sadece inananlar vahyin ne olduğunu anlasa da, vahye inanma bu dünyanın bir olgusudur. Sokrates'den başlayarak felsefe, insanın anlayamadığı şeyleri anlayabileceğini olanaklı kılmıştır. Bir şeyi anlamamak, ne onu inkâr etmek için ne de alakasız diyerek onu göz ardı etmek için bir gerektir.⁶¹

2.3. İman – Kilise İlişkisi

Augustine şöyle der: “Eğer Katolik Kilisesinin otoritesi beni teşvik etmiş olmasaydı, İncil-i Şerif’e inanamazdım”. Jaspers’e göre, Hristiyanlık demek kilise demektir. Tarihi bir gerçeklik olarak, bir Hristiyan’ın vahye imanı aslında kiliseye imandır. Çünkü bu vahiy kilise tarafından bilinen ve garanti altına alınmış bir vahiydir.⁶²

Jaspers için kilise, vahiy merkezli Hristiyan inancının her tarihsel incelemesinde merkezi noktadır.⁶³ Kilise için dayanak noktası şudur: sadece tek gerçek iman vardır, o da Hristiyan imanıdır.⁶⁴ Burada Jaspers’in Hristiyanlık ile ilgili iddia ettiği en temel iddia ile karşı karşıya kalırız. Ona göre Hristiyanlık tahrif (falsification) edilmiş ve siyasi kiliseye dönüşmüştür.⁶⁵

Jaspers’e göre kilise, dünyevi bir güç haline gelmeden önce bile, otoritesini uygulamak için “cemaatten dışlamak” silahına sahipti. İnanan için “ait olmak” hayatın kendisi gibi görülürdü. Aforoz tehdidi, insanları itaat etmeye zorladı ve kilisenin ortaçağlar boyunca yıkılmaz kurumlarını

⁵⁷ Ehrlich, a.g.e., ss. 13-14.

⁵⁸ Jaspers, *Philosophical Faith and Revelation*, s. 84.

⁵⁹ Jaspers, *Felsefi İnanç*, s. 12.

⁶⁰ Ehrlich, a.g.e., s. 12.

⁶¹ Jaspers, *Philosophical Faith and Revelation*, s. 55.

⁶² Jaspers, a.g.e., ss. 37-38.

⁶³ Jaspers, a.g.e., s. 39.

⁶⁴ Jaspers, a.g.e., s. 41.

⁶⁵ Jaspers, a.g.e., s. 47.

korumasını sağladı. Kilise; vahiy, gelenek, düşünce ve bilgide kullandığı tekele ve her şeyin üzerindeki kutsallığı ile ayakta durmakta ve cehennem, kilise ibadetlerinden men etme ve afroz tehditleri ile yönetilmekteydi. Rahipler, insan ruhu üzerinde acımasız tecavüzlerde bulunuyorlardı.⁶⁶

Bugün bir Hristiyan için kilise esastır. Kilise, onun ilahi ilkelere ulaşmasının tek yoludur. Kiliseden ayrılmak, Tanrı'dan ayrılmak gibi hissedilir. Tanrı'ya iman, kilisedeki imanın dışında bir gerçekliğe sahip değildir.⁶⁷ Jaspers'e göre bugün Hristiyanlık demek kilise demektir. Tarihi bir gerçeklik olarak, Hristiyan imanını kiliseye imandır. Teolojik dogmalar kilise doğmaları olmuştur ve inanmanın sebebi, vahiydir ki bu vahiy yukarıda da ifade ettiğimiz gibi kilise tarafından bilinen ve garantiye alınan biçiminde vahiydir.⁶⁸ Kilisenin dayanak noktası şudur: Sadece tek doğru iman vardır, o da Hristiyan imanıdır. Bunun gibi bir mutlak iddiayı öne süren bir başkası, gerçek değildir, kördür, kötüdür. Kilisenin dışında kurtuluş yoktur. Jaspers'e göre kilise - özellikle de Katolik kilisesi - birey üzerinde baskı kurarak onu imana zorlamaktadır. Kilise bir baskı aracı olmaktan çıkarılmalı ve bireyler inanıp inanmamakta serbest bırakılmalıdır.⁶⁹

Ona göre, eğer insanın davranışı tamamen hür ve kendiliğinden değilse, bu davranış onun existence'ına bağlı değil demektir. İman, inananın bizzat varlığıdır. Eğer iman tanımlamaya elverişli olsaydı (kilisenin iman tanımına bir gönderme), iman olmaktan çıkar bilgi olurdu. Kilise ve ona bağlı olan tapınma fikrinde, ancak sosyal planda anlamı olan güvenlik ve teminat unsuru vardır. İnananın 'ben'i bir cemaat tarafından emilir ve orada tehlikeyi göze alan ve iman aktının gücünü ortaya koyan şahsi yüreklilik kaldırılmış olur.⁷⁰

2.4. Felsefi İman

Batı düşüncesinde vahiy karşılığında kullanılan 'revelation' kelimesi ya "belirli hakikatlerin insan için bir bildirim yoluyla bilinir kılınması" ya da "gizli olan bir şeyi gizleyen örtünün kaldırılması yoluyla bilinir kılınması" anlamına gelmektedir. Vahyin sadece "bildirim" anlamını esas alan düşünürler olduğu gibi, "gizli olan şeyi gizleyen örtünün kaldırılması" anlamını esas kabul edenler de vardır.⁷¹

⁶⁶ Jaspers, a.g.e., ss. 35-36.

⁶⁷ Jaspers, a.g.e., s. 38.

⁶⁸ Jaspers, a.g.e., ss. 37-38.

⁶⁹ Jaspers, a.g.e., ss. 41-42.

⁷⁰ Verneaux, a.g.e., s. 55.

⁷¹ Recep Kılıç, *Modern Batı Düşüncesinde Vahiy*, İstanbul: Ötügen Yay., 2004, ss. 19-20.

Hristiyanlıkta temel olarak iki türlü vahiy anlayışı vardır: Bunlardan biri Roma Katolik dünyasınca ve aynı zamanda muhafazakâr Protestanlarca temsil edilen “önerme merkezli vahiy anlayışı” iken, diğeri ise “kişi merkezli vahiy anlayışı”dır. Önerme merkezli vahiy anlayışı vahiy, doğru önermelerin veya doğru doktrinlerin Tanrı tarafından insana bildirilmesi olarak kabul eder. “Kişi merkezli vahiy anlayışı”na göre ise, Tanrı’nın vahyettiği şey bir dizi önerme değil, doğrudan Tanrı’nın kendisidir. Yani vahiy bir nevi Tanrı ile yüz yüze gelmedir. Fakat bu görüşü savunanlar bu yüz yüze gelmenin tam olarak ne anlama geldiğini de açıklamamışlardır.⁷²

Bu iki vahiy anlayışı çerçevesinde iman da “önermesel” ve “önermesel olmayan” iman anlayışı olarak temellendirilebilir. Önermesel iman ile önermesel olmayan iman arasında yapılan ayırım, bir ‘kişi’ ya da ‘varlığa’ inanmak ile bir ‘önermenin doğruluğuna’ inanmak arasındaki tutum farklılığına dayanır. Yani her iki iman anlayışı arasındaki farklılık, imanın objesiyle ilgili yaklaşım farklılığına dayanır. İmanın objesi, önermesel imanda inanılması gereken bir takım önermeler iken; önermesel olmayan imanda inanılması gereken önermesel doğruluklar değil de, ‘kişi/zat’ olarak Tanrı’dır. Bir başka ifadeyle bu ‘kişi-kişi ilişkisi’ne dayalı bir kurumdur.⁷³ Bunun sonucu olarak da, önermesel olmayan imanda Tanrı, akıl ile çıkarılmış bir ‘kavram’, ‘epistemolojik bir obje’ olarak görülmeyip; güvenilen, bağlanılan veya tecrübe edilen bir ‘gerçeklik’ şeklinde düşünülmektedir.⁷⁴

Kierkegaard önermesel olmayan iman anlayışının en önemli temsilcilerinden biri olan varoluşçu filozoftur.⁷⁵ Jaspers’in, Kierkegaard’dan etkilendiği ihtimali, hem onun eserlerine yaptığı atıflardan hem de bu iman konusundaki bazı fikirlerinin benzeşmesinden anlaşılmaktadır. Jaspers’e göre üç tip inanan vardır: İlki şimdi bütün dünyada ortaya çıkan bir fenomen olan, vahye inananlar; ikincisi kiliseye ait otorite tarafından teyit edilen vahye inananlar ve üçüncüsü vahye inmayan, fakat şifreleri kabul edenler.⁷⁶ Zaten Jaspers için vahiy, insanı felsefi imana götüren şifrelerdir.⁷⁷

⁷² Kılıç, a.g.e., ss. 71-72-73.

⁷³ Ferit Üslu, *İman Temellendirme Sorunu*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002, (Doktora Tezi), s. 6.

⁷⁴ Üslu, a.g.e., ss. 12-13.

⁷⁵ Üslu, a.g.e., s. 68.

⁷⁶ Jaspers, *Philosophical Faith and Revelation*, s. 19.

⁷⁷ Reyhani, a.g.m., s. 2.

Jaspers'in metafiziği, felsefî iman (Philosophical Faith) üzerine kuruludur. Felsefî kavramının imanın sıfatı olarak kullanılması alışık olmadığımız bir durumdur. Jaspers, imanın tanımını için bu kavramsallaştırmayı tercih etmiş ve kitaplarında ayrı başlıklar altında sayfalarca incelemiştir.

Felsefî iman pek çok boyutu olan bir şeydir; fakat şu anki bağlamda bu kelime, evrenin ve kişiliğin bütünüyle gerçeklik olmadığı, ikisinden hiç birinin kendi başına var olmadığı, buna karşın her ikisinin de Aşkınlığın varlığında temellendiği gerçek bir "varoluş"a dair duyulan gizli güveni ifade etmektedir. Jaspers için iman, sayesinde bireysel özgürlüğün Aşkınlığa bağlı kaldığı bir kordon bağıdır. Öyle ki bu, kişi ile Tanrı arasında şimdiye kadar yapılmış bütün tartışmaların, bütün kanıtların ve bütün delillerin arkasından geldiği bir ilk anlaşma/işbirliğidir. Açıktır ki, akıl mantıki bir yeti olarak bu gerçek kesinliği kavrayamaz ve yalnızca akli çıkarımlarla imana karşı çıkar. Yine de Jaspers'e göre iman, bizim birlik, bütünlük ve barış amacıyla gerçekleştirdiğimiz ve sorguladığımız nihai düşünce talebine tamamen yabancı / zıt değildir.⁷⁸

Jaspers, Kitabı-ı Mukaddes'e bakarak vahye inanmak için içinde hiçbir arzu duymadığını söyler.⁷⁹ Jaspers için iki çeşit gerçeklik mevcuttur: Fenomenin içkin (immanent) gerçekliği, varlık (existence) ve Aşkınlığın (Transcendence) gerçekliği. Aşkınlığın gerçekliği değişmez olduğu için, zaman ve uzam içinde değişen ve yok olan gerçekliklerin üzerinde var olur.⁸⁰ Felsefî imana göre, aşkın olan varlığın farkına varılması, vahiy olmadan da mümkün ve gerçektir.⁸¹

İman, Jaspers'in sisteminin ana öğelerinden biridir. Varlığı sezgisel olarak anlamayı içerir. Nesnelleştirilmiş varlıkla, düşünülen sıradan bilginin üzerindeki bir bilmedir ve ayrıca benim gerçekten kendim haline geldiğim radikal özgürlüğün, radikal uygulaması olan kararı içerir.⁸² Jaspers'e göre iman, sahip olduğum bir bilgi değildir; ama bana yol gösteren bir kesinliği vardır. İman, ne düşünce ile zorlanabilir ne de basit bir içerik gibi ifade edilip nakdedilebilir. İman, sahip olduğum ama kendimin ortaya koymadığı, ama sahip olduğumdan emin olduğum bir kuvvettir.

⁷⁸ Sebastian Samay, *The Philosophy of Karl Jaspers*, Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1971, s. 170.

⁷⁹ Jaspers, a.g.e., s. 57.

⁸⁰ Jaspers, a.g.e., s. 102.

⁸¹ Jaspers, a.g.e., s. 102.

⁸² J. N. Hartt, "God, Transcendence and Freedom in the Philosophy of Jaspers," *The Review of Metaphysic*, Volume IV., 1950, s. 248.

İman, hem felsefi hem de vahye imanı kapsayan genel bir kavramdır.⁸³ Dinler ve ateizm karşısında filozof öz imanını yaşar. Jaspers'e göre eğer filozof, filozof sıfatıyla bir imana sahip olacaksa, bu iman "felsefi iman" olacaktır.⁸⁴

Jaspers'e göre iman kavramının içinde birbirinden ayrılmayan iki husus vardır: Birincisi ikna olmuş olduğum imandır. İkincisi ise idrak ettiğim iman içeriğidir. Yani uyguladığım iman ve uygularken edindiğim iman. İmanın öznel ve nesnel çehreleri bir bütündür aslında. Yalnızca öznel tarafı kabul edersek, elimizdeki iman, itikat olur, nesnesi olmaz. Bu iman, tabiri caizse kendisine inanır yalnızca. Bu imanın içinde, inanç içeriği yoktur. Yalnızca nesnel tarafı kabul edersek iman, içeriği nesne, söz, dogma gibi ölü bir şey olur. İman, özne ve nesne olarak ikiye ayırdığımız hususların birliğinden oluşur.⁸⁵

Jaspers'e göre, düşüncenin hakikati felsefi mantık, "existenz"ın hakikati de felsefi imandır. Düşünce felsefi mantık ve existence felsefi iman olarak hakikatine erdiği zaman birbiri içinde erirler. Mantık, açıklamaya çalıştığı existenz'ten hareket kabiliyeti alır. Felsefi mantık ne geleneğin formel mantığı ile ne de saf metodoloji ile sınırlıdır. O, insanın sırf deneysel varlığa yahut evrensel şuuruna irca edilmesini önler. Felsefi mantık, hiçbir yeni muhteva getirmemesi bakımından negatiftir; fakat her mümkün muhtevanın şartlarını tesis bakımından da pozitifdir. Existence'ın hakikati olan felsefi iman, insanı "aşkın varlık"la yüz yüze getirerek hürriyetini açığa çıkarır. Felsefi iman dini imana zıttır; çünkü herhangi bir zaman içinde hiçbir kesin ve mutlak vahiy getirmez. Felsefi iman, aşkın varlığın teması ile açılan hürriyet alanıdır. Bu alanda insan, kendini hiç durmayan bir iç hareket olarak tanır. Kısacası iman, insanın hürriyetinin kaynağı olarak aşkın varlığa inanmasıdır. İnsanın deneyebildiği en yüksek hürriyet, kendini aşan bir kaynağa bağlı olan hürriyettir.⁸⁶

Jaspers'e göre "existence" ile "Aşkınlık" arasında yani "ben" ile "Tanrı" arasında bir "ilişki" vardır: Felsefi iman, şüphesiz existence düzeyinde vuku bulup, temsil düzeyinde vuku bulmayan, o halde özü itibarıyla gizli, şahsi ve hür olan Aşkınlığın tecrübesi, algılanması ve duygusudur. Bu, iki önemli sonuç doğurur: Bunlardan birincisi, objektif olarak iman kesin olmadığıdır. "Aşkınlığın hiçbir ampirik doğrulama, hiçbir zorunlu sonuç tarafından temellendirilmemiş olmasıdır." O halde iman daima

⁸³ Jaspers, *Philosophical Faith and Revelation*, s.18.

⁸⁴ Verneaux, a.g.e., s. 55.

⁸⁵ Ehrlich, *Philosophy as Faith*, s. 12-13.

⁸⁶ Magill, *Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klasığı*, ss. 78-79.

şüpheyeye karşı bir meydan okumadır. İkinci sonuç, imanın başkasına aktarılmaz oluşudur. İnsanın Aşkınılığını olduğu durumdan ayırmak mümkün değildir. Her "ben", kendi Aşkınılığını karşısında bulunur. Tanrı, daima benim Tanrımdır.⁸⁷ Görüldüğü üzere Jaspers yukarıda bahsettiğimiz vahiy anlayışlarından "kişi merkezli vahiy" anlayışını savunur. Yani kişi bu imanda Tanrısı ile yüz yüze gelmeyi yaşar.

Jaspers'e göre felsefi iman, bilginin ve bilinenin somutluğuna karşı kayıtsız değildir. Öte dünyaya saplanıp kalmadığı gibi bu imanın gerçekleşmesi, sözel formülasyonlara veya sözel ikrara da bağlı değildir. Bu iman oluşması, kendisinin bizzat anlam yüklediği ve pratiğe döktüğü hayat ve aksiyon ile mümkündür. Bu nedendir ki hayatın iniş çıkışları ne kadar kötü veya iyi şeyler getirirse getirsin, bu iman inandırıcılığın, kendine bağlılığın ve hakikatin kaynağıdır. Felsefi iman; dirayetli olmakla umutsuz olmak, sadakat ile vefasızlık veya fırsatçılık, kişilik ile kişiliksizlik, güçlü olmakla güçsüzlük, içtenlik ile gösterişçilik gibi gerilimler üzerine kuruludur. Felsefi iman somut eylemdir, ya da en azından eyleme her zaman hazırlıklı olmaktır.⁸⁸

Jaspers, daha çok sonraki dönemlerine ait olan bu radikal fikrini (felsefi iman) büyük bir yön değiştirme olarak geliştirirken, düşünce tarihine de atıflarda bulunur. Örneğin Kierkegaard'ın "iman sıçraması" (leap into faith) çağrısını iktibas eder. Ama Kierkegaard'ın bu çağrısını da felsefi iman açısından reddeder.⁸⁹

Jaspers'e göre felsefi iman dayandığı temel kaynaklar şunlardır:

- Tek tanrı fikri.
- Fani insanın içinde iyi ve kötü arasında yapılan seçimin koşulsuzluğunun bilinci.
- İnsanın içindeki ebedi değerlerin temel gerçeğine yönelik sevgi.
- İnsanın değerini göstermesi bakımından dâhili ve harici fiillerinden gelen davranışlar.
- Her biri tarihsel bağlamda koşulsuz da olsa, mutlak olmayan ve yalnızca kendi görünümüleri ile ilgili bağlayıcı olan dünya düzeni fikirleri.

---

⁸⁷ Verneaux, a.g.e., s. 56.

⁸⁸ Ehrlich, a.g.e., ss. 117-118.

⁸⁹ Ehrlich, a.g.e., s. 121-122.

- Yaratılmış olan dünyanın tutarsızlığı, kendi ayakları üzerinde duramaması, bütün düzenlerin sınırlar nedeniyle başarısız olmaları ve bu düzenlerin en aşırı olanının bile tecrübe edilmesi.
- Nihai ve yegâne sığınak olan Tanrı.⁹⁰

Aslında iman, Jaspers'e göre bir kristalleşmedir ve düşüncenin bitişi noktasıdır. Belirli bir bilinçlilik aşamasında varoluş, bütün gerçeklikle olan ilişkisini daha da netleştirmek amacıyla imana başvurmalı/imandan yardım istemelidir. Bu anlamda iman; eşyaya ikinci bir bakış, yeni bir müşahede, varoluşa uygun yeni ve metafizikî bir düşünme modudur. Bu yeni düşünme modu sayesinde iman, deneysel (empirical) gerçekliğin evrensel olgusalılığına dönük bir içebakışın elde edildiği temel bir düşünme dönüşümünü gerçekleştirir. Bütün gerçeklik, iman müşahedesine açık hale gelir. "Açık hale gelmek", Jaspers'in anahtar kavramıdır. Kavram, Jaspers'in, zihinlerimizde tam anlamıyla hazır olarak eşyanın farklı müphem gerçekliğini kavrayabileceği şeklindeki kanaatini ifade eder. İman, dünyanın içeriden ışık saçan bir yeniden şekillenmesini meydana getirir. İman, evreni nihai gerçeklik olarak gördürmez; fakat onu "aşkın varlığın" görünüşü olarak teyit eder. Buradaki "görünüş" kelimesi hem vahyi hem de kendi içinde gaip ve saklı bazı şeylerin yorumunu ifade etmektedir. Bu, saydamlıkta veya tüm boyutlarıyla görünüşte evrenin maddiliğinin varoluşun türbesi olmasına son verir ve onunla uyumlu hale gelir.⁹¹

2.5. Felsefi İman - Dini İman İlişkisi

Jaspers'de dini düşüncenin temel eleştirisi dinin, Aşkınlığın bilgisini, kendi içinde sabitlenmiş, nesnel yargılarla iddia etme eğiliminde olmasıdır.⁹² Hristiyanlıkta keşişler vardır. Onların arasında tertemiz ruhlu insanlar vardır. Fakat aralarında öyleleri de vardır ki, manastır zahitliğini, dünyayı hor görmek olarak anlarlar ve bu dünyayı Tanrı'nın iradesine boyun eğdirtmek için bu zahitliği kilise iradesine çevirirler.⁹³

Jaspers'e göre İncil Hristiyanlığının bu dünya ile işi olmadığı, öte dünyayı hedeflediği için sürekli çelişkiler ve ters yüz etmeler yüzünden bu din, dünyevi medeniyete uyum sağlayamaz. Bu din, kendini bu dünyada ancak yalancı biçimlerde ayakta tutabilir. İşte bu yalancılık, Jaspers'e göre Asyalıların Hristiyan Batı'yı aşağılamalarının nedenlerindedir.⁹⁴

⁹⁰ Jaspers, *Felsefi İnanç*, s. 97-98.

⁹¹ Samay, a.g.e., s. 170-171.

⁹² O'Connor, *A Dialogue Between Philosophy and Religion: The Perspective of Karl Jaspers*, s. 162.

⁹³ Jaspers, *Philosophical Faith and Revelation*, s. 343.

⁹⁴ Jaspers, a.g.e., s. 344.

Jaspers'e göre dinler Aşkınığa doğrudan ulaşmayı, bizzat ona tutunmayı iddia ettiği ölçüde existansiyal felsefeden ayrılmış olur. Jaspers vahye imanı yani dini imanı, felsefi imandan ayıran unsurları şöyle sıralar:

- Vahye iman ve felsefi iman ibadet anlayışlarında birbirinden ayrılırlar. Bir taraf, yani vahye iman kurtuluşun ayinsel olarak planlanmış kesinliğini ima eden toplu ibadet biçimini alırken, diğeri yani felsefi iman, felsefi düşünme biçimini alır.⁹⁵
- Yine vahye iman ve felsefi iman Aşkınıktan bahsetme biçimlerinde birbirlerinden ayrılırlar. Bu, vahye inanana, dünyevi cisimlenişi, kutsal kiliseler, nesnelere, eylemler, kişiler ve kanon tarzı yazırlarla temin edilen ve bu dünyadan gelmeyen bir öteki (the other) dir. Felsefi imana sahip olan kişi, vahye imandaki gibi, dünyada genel, nesnel bir kesinlik bilmez. O, Aşkınığı bir gerçeklik olarak hissetmek ya da hissetmemek için en derin içsellığe dayanmak zorundadır.⁹⁶
- Jaspers'e göre kilisede vaaz etmek ve felsefede Aşkınığı aramak aynı şeye tekabül eder. Fark şudur: Felsefede arayış, şifrelerle serbest, eleştirel bir harekettir; kilisede vaaz vahyi bildirmeye sınırlıdır. Felsefede otorite, kendisi olabilen bireyin kişisel sorumluluğundan doğar; vahye iman kılıfına bürünmüş kilise imanında ise otorite, kiliseye ait birimlere başvurmakla ve kilise tarafından bahşedilir.⁹⁷
- Felsefi iman, henüz görünür, güçlü, kamusal bir fenomen olarak ortaya çıkmamıştır. O kişisel iletişimden uzak ve gizlidir.⁹⁸ Jaspers'e göre dünyada bir kurala, Tanrı'nın ya da tarihin kuralı olarak itaat edilmesi gerektiği talebi, ne Tanrı ne de tarih tarafından ileri sürülür. Bunu insanlar iddia eder.⁹⁹ Vahye imanının savunucuları, kilise imanına dönüşmüş bu imanı uzun süreden beri – özellikle bütün ortaçağ boyunca - siyasi bir güç aracı olarak kullanmışlardır ve bugün de kısmen böyle olmaktadır.¹⁰⁰

Jaspers, Protestan teologların "felsefenin ciddiye alınmaması gerektiğini, onun gereksiz ve gerçekten baş belası olduğunu" söylediklerini hatırlatır ve bunların karşılıklı reddedişin aşırı uçları olduğunu söyler. Örneğin ünlü Alman irrasyonalist düşünür Arthur Schopenhauer (1788-

⁹⁵ Jaspers, a.g.e., s. 356.

⁹⁶ Jaspers, a.g.e., s. 357.

⁹⁷ Jaspers, a.g.e., s. 357.

⁹⁸ Jaspers, a.g.e., s. 357.

⁹⁹ Jaspers, a.g.e., s. 358.

¹⁰⁰ Jaspers, a.g.e., s. 360.

1860)¹⁰¹: “Dindar olan hiç kimse felsefeye yanaşmaz, buna da gerek duymaz. Gerçekten felsefi olarak düşünen hiç kimse de dindar değildir. Böyle bir kişi yönlendirici bağlar olmadan, tehlike duyarak ama özgürce yürür.” der. Schopenhauer’e göre din “halk için metafizik”tir.¹⁰² Bu düşünceye karşı olarak felsefi imana sahip biri, ilahi vahyin mümkün olmadığı sonucunu çıkarmaya ve bu nedenle de onu reddetmeye mecbur değildir. Vahye inanan kişi, kendi imanını vazedebilir; ama başkalarının bunu kabul etmesini beklememelidir. Felsefi imana sahip kişi de kendisi için garip gelse de bu imanın (vahye iman) başka bir kaynaktan çıkarılmış bir hakikat olabileceğini düşünmelidir. Jaspers’e göre sorun, birinin iman anlayışını diğerine dayatmasıdır.

Jaspers’e göre vahye inanan kişi, kasıt olmayarak da olsa kendi iç varlığına baskı yapıyordur. O artık düşünmeyi ve soru sormayı sürdürmek istemez.¹⁰³ Jaspers’e göre dinler, insan dayanışmasının gelişimini engeller; çünkü onlar kendi özgül eylemlerine ve geleneklerine diğerlerinin üzerinde değer biçmek zorundadırlar. Jaspers’in felsefesi, öte taraftan, insan iletişimi yoluyla işlediği için akıl gücüne dayalı dünya toplumunun inşâsını arar. Onun felsefi imanı, mümkün eylem biçimleri olarak tüm kavrayışlara açıktır. Jaspers, şifre felsefesine dayalı bir toplumun, Aşkınılığı açığa çıkarmak için, dine dayalı olan toplumdaki daha fazla güce sahip olduğunu iddia eder.¹⁰⁴

Jaspers’e göre gizli olan Tanrı’nın olması gereken durumunu düşünürsek, kendini vahyin gerçekliğinde gösteren Tanrı’nın bizim için Tanrı olmadığını anlarız. Bu, Tanrı’ya imana karşı olmak, Tanrı’yı reddetmek değildir, kendini açığa çıkarana karşı, gizli kalan Tanrı’yı savunmaktır. Bu, vahyin materyal gerçekliğine muhalefet eden Aşkın gerçekliğin felsefi bilincidir.¹⁰⁵ Felsefi iman, anlaşılmayanı sonlu fenomenler biçiminde kabul eden ve ilahlığın kendisi gibi onlara boyun eğen dinî itaate benzemez.¹⁰⁶

Jaspers’in görüşünün dikkatlice tasarlanmış mimarisi, kendi doğasına kavrayışlar önerir biçimde, dinin yapısına ışık tutar. Onun, Tanrı, dünya ve insan arasındaki ilişkiyi eklemleme biçimi, ciddi biçimde dindar insanlara düşünmek için değerli fırsatlar sunar. Jaspers’in bu bakış açısı, birçok meydan okumaya yol açar, temel soruları keşfeder, önemli ilişkilerin açıklamalarını arar ve daima diyalog için bir koşul olarak kendi kendi-

¹⁰¹ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yay., 1999, s. 759.

¹⁰² Jaspers, a.g.e., s. 360.

¹⁰³ Jaspers, a.g.e., s. 362.

¹⁰⁴ O’Connor, a.g.e., s. 162.

¹⁰⁵ Jaspers, a.g.e., s. 128.

¹⁰⁶ Jaspers, a.g.e., s. 82.

ni aşma faaliyetini gerektirir.¹⁰⁷ Jaspers'e göre, din tarafından talep edilen itaatın aksine, sadece varoluşsal özgürlük, ilahi olanın görünümü için uygun varoluşsal şartları sağlar.¹⁰⁸

Jaspers'e göre felsefenin kendisini inkar eden dini imana karşı kendini koruması bir başka konudur. Burada karşı karşıya gelme bilgi ve iman arasında değil, iman (vahye iman) ve iman (felsefî iman) arasındadır.¹⁰⁹

Jaspers'in dini reçetesi olan felsefî iman; kişinin aşkınlığa açık olması ve bunun sonucunda da sonsuzluğu istemesi, gerçekte sıradan dünyaya karşı bir aşkınlığın var olması, kişisel özgürlüğün korunması ve gözetilmesi, kişinin kendini fark ettiği şekliyle yetersiz olması, kişinin aşkınlardan gelecek yardıma güvenebilmesini ifade eder. Aşkınlık hazır sunulmuş bir güvence ile değil, Jaspers'e göre şüphe yoluyla keşfedilir.¹¹⁰

Sonuç

En geniş manada, felsefe ve dinin bir biriyle ilişkisi kaçınılmazdır. Dar anlamda ise varoluşçuluğun dinle ilişkisi biraz daha fazla gibidir. Çünkü varoluşçuluk akımı bir sıkıntı ve o sıkıntının neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu sıkıntı var olma sıkıntısıdır ki insanoğlunun en temel sorunlarından biridir. Kişi bu hayatta kendine, doğaya, Tanrı'ya ve insanlara ihanet etmeden nasıl var olacak? Bu, insanlığın ezelden beri sorageldiği ve hala cevabını aradığı bir sorudur.

Jaspers, dine karşı olmayan; fakat kilisenin sıradanlaştırdığı ve sığaltırdığı Hristiyanlığa ve onun vahiy-iman anlayışına karşı olan varoluşçu bir filozoftur. Böyle bir vahye iman etmek Jaspers için mümkün değildir. Çünkü insanın davranışı tamamen hür ve kendiliğinden değilse yani bir kurum ya da kişi tarafından belirlenmişse bu davranış onun "existence"ına bağlı değil demektir. O varoluş felsefesinde kendisinin sınır durumları dediği acı, ölüm, savaş, suç gibi durumlardan kurtulmanın yolunun Aşkınlık ile kurulan dolaysız bir iletişim ve hürriyetin içindeki bir teslimiyetle olabileceğini düşünür. Jaspers, Aşkınlık dediği Tanrı'yı ancak şifrelerle anlayabilir, hissedebilir. Ona göre kilise, Tanrı'yı gökyüzünden indirip kiliseye hapsedmekle O'na en büyük ihaneti yapmıştır. Ona göre herkes Tanrı'sına kendi yollarını, imkânlarını kullanarak varmalıdır. Kişi, İşte o zaman varoluşunu gerçekleştirme yolunda büyük bir

¹⁰⁷ O'Connor, a.g.e., ss. 183-184.

¹⁰⁸ O'Connor, a.g.e., s. 162.

¹⁰⁹ Jaspers, a.g.e., s. 54.

¹¹⁰ Paul Edwards, *The Encyclopedia of Philosophy*, Newyork: The Macmillian Company-The Free Press, 1967, Volume IV, s. 257.

adım atmış olacaktır. Bu kişinin ulaşmış olduğu Tanrı da kilisenin yanlış dogmaları ile ulaştığı ve kendisini mutlu etmeyen, varoluşsal sorularına cevap vermeyen bir Tanrı değil; kişinin kendi varoluşunu gerçekleştirmesine yardım eden, özgürlüğü sayesinde keşfettiği, anlamlandırdığı ve özümsemiştiği bir Tanrı olacaktır.

Jaspers için iletişim çok önemlidir. Elbette ki insan ve Tanrı'yla da bir iletişim söz konusu olmalıdır ve olmuştur. Jaspers tarihsel olarak vahyi inkâr etmez. Tanrı'nın tıpkı İsa ile konuştuğu gibi daha önce de birçok peygamberle de konuştuğunu kabul eder. Ona göre bugünkü anlamda vahyi kabul etmek ya da etmemek tamamen kişiye bağlıdır ve kararı ne olursa olsun kişiye saygı duyulmalıdır. Bu ve buna benzer yukarıdaki düşüncelerinden dolayı Jaspers'in dini çoğulculuğa da kapıyı kapatmadığını söyleyebiliriz.

Jaspers'e göre dinler ve ateizm karşısında filozof öz imanını yaşar. Filozof, bu sıfatla eğer imanı kabul ederse, ancak felsefî bir imana sahip olabilir. Yani filozof varoluşunu tamamlamış bir şekilde Tanrı'dan, vahiyden, İsa'dan vb. ne anlamış ve kendi varoluşu için ne cevaplar bulmuşsa o imanı yaşar. Felsefî iman existans (varoluş) düzeninde vuku bulup, temsil düzeninde vuku bulmayan özü itibariyle gizli, şahsi ve hür olan Aşkınığın tecrübesi algılanması ve onun duygusudur. Onun iman anlayışı Nietzsche'nin Tanrı'nın ölümünü ilan etmesine ve Kierkegaard'ın Hristiyanlara saldırısına duyduğu bir nevi sempaticiden esinlenmiş benziyor.

Kaynakça

CEVİZCİ, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yay., 1999.

EDWARDS, Paul, *The Encyclopedia of Philosophy*, Newyork: The Macmillian Company – The Free Press, Volume IV, 1967.

EHRLİCH, Leonard H., *Karl Jaspers: Philosophy as Faith*, Amherst: University of Massachusetts Press, 1975.

HARTT, J. H., "God, Transcendence and Freedom in the Philosophy of Karl Jaspers," *Review of Metaphysics*, Volume IV, Dec. 1950.

JASPERS, Karl, *Philosophical Faith and Revelation*, translated by E. B. Ashton, Newyork: Harper & Row, Publishers, 1967.

_____, *Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu*, çev: Sedat Umran, İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1995.

_____, *Felsefi İnanç*, çev: Akın Kanat, İzmir: İLYA yayınevi, 2001.

_____, *Felsefeye Giriş*, çev: Mehmet Akalın, İstanbul: Dergah Yayınları, 1981.

KAUFMANN, Walter, *Existentializm from Dostoevsky to Sartre*, Newyork: Meridian Books Inc, thirteenth printing, 1960.

_____, *Dostoyevski'den Sartre'a Varoluşçuluk* çev: Akşit Göktürk, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.

KILIÇ, Recep, *Modern Batı Düşüncesinde Vahiy*, İstanbul: Ötügen Yayınları, 2004.

KIRBAŞOĞLU, Hayri, *Ahir Zaman İlmihali*, Ankara: Otto Yayınevi, 2010.

MAGİLL, Frank, *Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klasığı* (Çev: Vahap Mutal), İstanbul: Dergah Yayınları, 1992.

MOUNIER, Emmanuel, *Varoluş Felsefelerine Giriş*, çev: Serdar Rifat Kırkoğlu, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1986.

O'CONNOR, Bernard F., *A Dialogue between Philosophy and Religion: The Perspective of Karl Jaspers*. Newyork: University Press of America, 1988.

ÖZCAN, Hanifi, *Epistemolojik Açıdan İman*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1997.

REYHANİ, Nebil, "Şifre Kavramı Işığında Karl Jaspers'de Felsefi İnanç", *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, sayı: 6, 2001.

RITTER, Joachim, *Varoluş Felsefesi Üzerine*, çev: Hüseyin Batuhan, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Konferansları, 1954.

SAMAY, Sebastian, *The Philosophy of Karl Jaspers*, Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1971.

USLU, Ferit, *İmanı Temellendirme Sorunu*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002, (Doktora Tezi).

VERNEAUX, Roger, *Egzistansiyalizm Üzerine Dersler*, Fransızcadan çeviren: Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 1994.

YARAN, Cafer Sadık, *Günümüzün Din Felsefesinde Tanrı İnançının Akli-liği*, Samsun: Etüt Yayınları, 2000.

